

INTRODUCCIÓ: ART I HISTÒRIA

RICARD PLANAS

La tensió biològica acaba en l'art. Però l'art no disposa de forces d'inserció històriques; elimina el temps i la història, el seu impacte arriba fins als gens, la massa hereditària: un llarg camí interior.

Gottfried Benn

L'art com la gran alenada d'esperança; aquest és el *leit motiv* per fer front a una globalització a més d'endogàmica cada cop més clònica, unidireccional, en una paraula: uniforme, i que té més inconvenients que no pas avantatges. Si bé l'art tampoc no ha pogut desmarcar-se d'aquesta certa homogeneïtzació, encara és un reducte on coexisteixen com mai expressions estètiques molt diverses. Aquest eclecticisme pot indicar la voluntat de ser de cada artista, l'estil com a possibilitat d'afirmació i de diferenciació individual, com a resistència a no voler ser tots una mateixa ovella *Dolly*. Però possiblement també vol dir el neguit per afirmar una consciència col·lectiva –no pas globalitzadora– sobre fets de la pròpia tradició, dels propis costums, de les maneres de fer d'un lloc, d'un clima, d'una cultura, un sentit d'entendre la vida.

L'ESTÈTICA: OBSERVATORI HISTORICOARTÍSTIC

L'estètica, ubicada en les fluctuants zones que fan de límit, esdevé un mirador privilegiat per entendre la nostra situació en el món i en la història. Per exemple, Sergi Givone descriu el concepte d'esteticisme difús i el relaciona amb el declivi de l'art (= història, vida). En la nostra cultura, a conseqüència de l'esteticisme de la tècnica, malauradament trobem una immersió

estètica. Tot s'ha *esteititzat* i no en un sentit *bell* sinó decadentista. La informació i la cultura s'han transformat en espectacle: tot es teatralitza –malgrat que sabem que tots actuem en un gran teatre, la ganyota ha estat doble– i això irremissiblement ha conduït cap a la buidor, cap al vacu; l'autenticitat s'ha esfumat. I dins aquesta caiguda de l'ètica de l'estètica –principalment de la de viure–, algunes experiències artístiques s'encarrilen, tot fent refregits dels anys vint del segle passat, a cercar un *gran estil* que esdevé impositiu, dictatorial, falsament progressista i que l'únic que reflecteix, i això sí que ho fa, és el caos social actual; és, en el sentit nietzschia, un fet artístic anihiliador. En el fons és tràgic, però no per dramàtic, no per després resorgir de les tenebres, sinó per patètic, per recrear-se en la blancor encegadora. I tot això per voler la mort de l'art, en el fons, la fi de la història, la mort de la història. Així, arribat a aquest extrem, a aquest col·lapse, de les aparences se'n fa una mena de religió que arracona la realitat, la veritat, a vegades la crua autenticitat. Llavors, no és fàcil saber si allò que apareix és teatre o és allò sentit realment. Per contra, la globalització, la tècnica, l'estètica poden fer-nos més reals si es posen al servei d'un progrés més equitatiu i humanitzador, menys equívoc en les seves pràctiques i finalitats. Per tant, es dona la paradoxa següent: les arts, que en el seu fonament tenen sempre l'ofici de la representació, poden retornar-nos a l'autenticitat perduda de la quotidianitat.

L'ART AVUI: INICI D'UN CICLE

Tot aquest neguit per fer palesa aquesta interacció entre el trinomi art-història-vida –la lluita per redescobrir-nos– s'articula en un projecte com aquest, un dossier que, a través d'un autor del nostre temps, desveli incògnites de present i de futur. Perquè en la nostra història és convenient fer intents per captar i valorar com la història queda reflectida en l'art d'avui, i com l'art participa en la història contemporània. Desenvolupar tot això és una pretensió molt elevada, però és que descaradament tenim la vanitat, per inconsciència i per idealisme, que, almenys, algunes premisses arribin a bon port. Volem, no, exigim d'una vegada la interacció, el diàleg socràtic, tan necessari per a l'enriquiment mutu entre els éssers. Busquem els mecanismes que propiciïn una socialització. I és que l'obra de la majoria d'autors, uns més que d'altres, no sols es troba dins la fenomenologia actual sinó que respira, sintetitza molts continguts de reflexió històrica. El ressò de l'Art en la Història pot arribar a

tals extrems que podem transmetre la complexitat d'un període, o d'altres realitats històriques del moment, en una sola obra artística, sintèticament.

De Manel Palahí, l'autor proposat per iniciar aquesta finestra anomenada **Visió Art-Avui** –capçalera semblant a aquells Cicles d'Art d'Avui que s'havien iniciat a la Barcelona franquista dels anys 60 i encapçalats per gent tan interessant com un Lluís Bosch Cruañas, una Amèlia Riera, un Lluçà o un Carles Mensa–, algunes de les seves obres es poden erigir en imatges sintetitzadores de visions o de moments històrics amb una forta intuïció sociològica actual. Ell no és pas un cas aïllat. Però és bo establir aquests ponts per recordar que totes les ciències en són una de sola, no menystenint així l'arbre del coneixement del pensador català més important de la història: Ramon Llull.

L'ART COM A PARABÒLICA

L'art és un tipus especial de coneixement, com deia Baumgarten. El músic Jordi Savall diu que la música és un llenguatge i sense ell no podríem dir totes les coses que ens permet dir i sentir. Ho podem fer extensible a les arts en general. L'art sovint és com una parabòlica, capta aspectes que tan sols més tard es faran palesos a la consciència. És un coneixement més a prop de les sensacions i dels impulsos. “Tot coneixement parteix dels sentiments”, va dir Leonardo da Vinci, avantçant-se molt a la constatació de la neuropsicologia actual. Per això, realitats plasmades en obres d'art, més endavant, en l'*après coup* cronològic, es fan conscients i se celebra el seu encert. Són aquelles obres que responen al que digué Jung: “El secret de l'acció de l'art és que és acció en el sentit més elevat, amb caràcter social”. Com diu J. F. Yvars, “les obres d'art tenen un punt de casualitat. Sintetitzen una atzarosa coincidència de factors perceptius que va enllà de la inescrutable voluntat de l'artista. Cada obra d'art nova és com un còdol, una pedreta a la platja que l'artista llança amb força a aquest mar que és el temps. Generalment, s'enfonsen tan bon punt toquen l'aigua, i tan sols algunes vegades volen a flor de la superfície i tracen un gargot fugaç que desapareix amb el batec de les onades. Molt de tant en tant hi resta un petit deixant que dibuixa un motiu insòlit sobre l'aigua: aquesta és l'obra d'art. Algú convertirà en història dels signes aquella marca fortuïta amb prou feines entrevista”. Així és que l'art aplega una munió de veus, és a dir, d'estils, inacabable perquè respon a les diferents parabòliques sensibles de cada artista en exercici i de cadascú de nosaltres també, com a “artistes receptors”.

SOBRE EL TEMPS DE LA QÜESTIÓ

És evident que donar a conèixer i preservar la nostra història, en tant que història, vol dir d'alguna manera que ja representa un segment de passat, és un fet d'una incalculable importància i, així mateix, essencial pel que suposa d'autoconeixement de l'ésser humà. El crític d'art i historiador Eugeni d'Ors, de qui s'acaba de reeditar un dels molts llibres que havia escrit sobre art, ja deia –i no era pas el primer– que “Qui no fa tradició fa plagi”. I és que l'afirmació és ben certa, com també ho és que escriure sobre el present més immediat, potser s'hauria de dir el passat més immediat, tot i sabent que encara no hi ha prou distància per veure com *el temps* ordena –tot i que les ordenacions ja sabem que són prou premeditades–, esdevé un acte necessari per deixar algun rastre. Així, a través d'estudis com el que es presenta a continuació, amb “possibles errades” coetànies, obtindrem, gràcies als no encerts, algunes veritats en el futur, que donin lucidesa a certs comportaments d'un temps i d'un país. En el cas actual, les “possibles errades” de present les hem cercat en la figura de l'escultor gironí Manel Palahí que, per la seva capacitat –i no només en el camp de les arts plàstiques, de les quals conrea diferents modalitats, sinó des de diferents vessants de les ciències–, ha esdevingut un personatge d'una notòria importància dins el teixit social i cultural gironí. Un home a qui, amb aquest estudi que presentem a continuació, volem acabar de reconèixer la seva tasca, encara amb camí per continuar traçant.

PONTS INTERGENERACIONALS

Sí que és veritat que potser, per raons essencialment cronològiques, Manel Palahí no hauria d'haver estat el primer amb qui iniciar un estudi sobre escultors gironins, però crec que personatges com Emília Xargay, Domènec Fita, Torres Monsó, Leonci Quera (de qui el Museu Comarcal de la Garrotxa prepara una exposició) Luis Rico o Martí Sabé ja han estat prou referenciats –si bé és cert que mai n'hi ha prou– i possibilitar estudis d'escultors de vàlua, però de diferent “època”, és un sa exercici per construir ponts intergeneracionals, beneficiosos a totes bandes. Potser, i és que la possibilitat és un dubte, encara mancaria parlar amb profunditat de persones de la generació de Palahí, com són Josep Ponsatí, Lluís Güell o Piculives, un deute pendent que no seria gens desencertat que es pogués continuar més endavant, després d'aquest pri-

mer aprofundiment en l'obra i la persona de Palahí. Perquè l'Institut d'Estudis Gironins és una eina útil, m'atreviria a dir clau, per tapar moltes llacunes quan algunes altres eines han quedat un xic esmussades. Dins el món de les arts plàstiques les llacunes no són simplement grans, diríem que tendeixen a la immensitat, i, aquest primer apropament és un acte de reconeixement i d'intel·ligència a un camp de coneixement a voltes menystingut escripturalment, perquè la dominant és la imatge, tot i que no hi ha imatge sense paraula, i més quan l'home és, en essència, un ésser lingüístic.

L'ABECEDARI CORAL

Totes les lletres que conformen un abecedari són de cabdal importància. En el present estudi hem d'agrair a totes les persones que han elaborat els seus treballs i a d'altres que no hi ha estat incloses, per raons d'espai i per l'intent de donar major concreció al projecte, el seu esforç a l'hora de contribuir a la creació d'un nou edifici de la memòria. A més, donades les diferents vessants que abraça el tarannà de Manel Palahí, a la tria no s'ha volgut en cap moment reduir-lo a un sol camp, ans al contrari, s'ha intentat, esperem que amb prou bon encert, de comprendre la realitat artística en la seva totalitat, al més pur estil renaixentista. Per aquesta raó, en el dossier hi trobem barrejada la visió d'historiadors, escriptors, polítics, arqueòlegs... que concedeixen un punt a favor de la diversitat de lectures i d'interpretacions per apropar, d'aquesta manera, un xic més societat civil i món artístic, a més d'eixamplar i interrelacionar els camps del coneixement.

ELS MOTS, UN PER UN

Si anem per ordre, la primera *revisió* que trobem és la del polític Lluís Maria de Puig, on remarca ja d'antuvi un Palahí humanista. També fa entendre que prop nostre hi podem trobar sintonies amb allò més universal o que succeeix en molts altres indrets, en cada cas amb el seu segell propi. Encara em ressona i se m'ha fixat del seu escrit, l'expressió francesa *tous azimuts*, és a dir, "a tots els fronts". De Puig, amb aquesta al·locució, ha tocat un tret definidor, un nervi essencial de l'univers polièdric de l'obra de Manel Palahí. I seguint aquestes mateixes directrius, i veient l'universal en alguns fets locals,

no localistes, es posiciona Josep Manuel Rueda, historiador i actualment director del Museu d'Art de Girona. Rueda és el següent a parlar de l'autor i és qui el compara amb un manyà, introduint dos conceptes interessantíssims: en primer lloc, la seva vinculació a la terra i com, d'aquesta, se'n pot extreure quelcom i reaprofitar-ho i, per altra part, posa de manifest amb aquesta comparació que Palahí és un individu que sap, ho creu i ho palesa en els seus treballs, que sense ofici no hi ha benefici. No li volem cap mal a Artur C. Danto, un dels filòsofs que preconitza la fi de l'art, però tampoc l'acabem de creure del tot.

La tercera veu és la d'una persona molt afí, tot i que diferent, a Manel Palahí, estem parlant de l'arqueòleg Eudald Carbonell. Aquest, de manera sintètica i esquemàtica, exquisida, parla del dins i del fora l'escultor amb la facilitat d'un cirurgià. Però, per damunt de tot, percep el gironí com un observador del món que fa pedagogia fent art i que tot ho vol transformar per assolir que siguem, a la fi, molt més humans. També s'hi nota la seva amistat d'anys quan remarca que el seu art és també fidel a la seva impaciència.

Després de la radiografia vital de Carbonell, Xavier Canals, especialista en poesia visual i una de les persones que més ha reflexionat teòricament sobre aquesta modalitat artística, considera l'artista gironí com una de les figures reeixides dins el panorama català.

A continuació, arriba el torn de la crítica d'art cubana Wendy Navarro, que regala un escrit prolífic, amb un ampli panorama de l'obra de Palahí i del seu context. És la mirada des de fora, transatlàntica i sense prejudicis. Una vegada amarada de sapiència artística, l'autora vol establir, i ho fa amb escreix, les interconnexions possibles entre les obres i el seu conjunt, amb altres autors i amb la història cultural i artística.

Després la racionalitat dialèctica i metòdica de Navarro, la rauxa lúcida i popular de Lluís Bosch Martí es posa de manifest. L'autor, un dels primers a ajudar i potenciar al creatiu català, ha elaborat un treball interpellador, incisiu, apassionat, volent esbrinar-ne fins i tot les intencions latents, palpar l'inconscient. És el joc del psicoterapeuta davant d'un mirall, d'un amic que fa de mirall, amb tots els ets i els uts. L'autor ho presenta com un diagnòstic, sense embuts, dels suposats símptomes de Manel Palahí en la seva manera de fer i en les seves obres resultants. L'acudit de batejar-lo com a *trans-escultor* no sabem si esdevindrà una troballa classificatòria.

I entre filosofia i psicologia aplicada al món artístic, apareix la frescor i l'enginy de l'escriptor Jordi Vergés, que es llança a fer un escrit literàriament

agosarat i futurista, molt lliure, que aporta nous matisos sobre Palahí i que mostra com un alquimista de les paraules pot gaudir i fer gaudir tot *marejant* les paraules.

La darrera proposta és la que ha elaborat el que subscriu aquestes línies i serveix, a manera d'abecedari personal de l'autor, de colofó d'aquest dossier que no és improvisat sinó el compendi de molts esforços i moltes hores de dedicació. Tots els escrits, per poder copsar en profunditat l'obra de Palahí, no poden obviar la persona de l'autor i s'hi ha d'aturar. Com si davant de l'alquímia o dialèctica creada entre l'obra i el títol, o el que sigui, hàgim de preguntar què està passant, o qui ho fa això. Jordi Rodríguez-Amat, en la presentació de l'exposició *Instants* a les Bernardes de Salt, féu referència a aquesta reacció que ell va sentir en posar-se en contacte amb Manel Palahí i la seva obra. I es pregunta tot seguit: "És un artista-escultor? No. És un poeta? No. És un filòsof? No..., però ho és tot d'un plegat". De fet, tota obra parla sempre del seu autor.

NOTES D'ACLARIMENT

A la introducció: Aquesta introducció s'ha basat parcialment en converses sostingudes amb Manel Palahí, una d'aquelles *rara avis*, inquiet pel món estètic no només des de la praxis sinó, a més, amb preocupació teòrica. Ell sempre diu: "A la cultura visual contemporània li fa bé el contrapès de la cultura *auditiva*, discursiva i reflexiva".

Significant: Aquest terme apareix en diversos dels escrits que segueixen. No és una errada de transcripció. És ressò del llenguatge psicoanalític lacanià. Jacques Lacan el fa servir on Ferdinand Saussure hi posaria *significat*. Ara no podem entrar, en tota la teoria del significat, però vegem-hi, almenys, el matís: en el significat l'acció no s'acaba, continua influint —*perficiens*—, contràriament al que es pretén en una definició: aquesta voldria perfilar un significat ben acabat —*perfectus*—. En l'univers de les "vivències", alguns mots, els significants, mantenen un vigor que va perdurant i la seva influència és relativa en cada subjecte segons la seva cadena d'altres significants.